

Fónai Mihály: Recenzió

Az Inkluzív nevelés – inkluzív társadalom c. könyvről
Szerkesztette: Semsei Imre – Kovács Klára

A Debreceni Egyetem Humán Tudományok Doktori Iskolája Neveléstudományi Doktori Programján belül jött létre az „inkluzív nevelés” alprogram. Jelen kötet ennek az alprogramnak a bemutatkozó, a „névjegyét” meghatározó kötete. A tizenöt tanulmány tizenhat szerzője egy nagyon aktuális kérdést, az inklúzió kérdését feszegeti. Az „inklúzió” problematikája nagyon összetett, többféle értelmezése létezik. Ez az összetettség és tematikai sokszínűség magának az inklúzióknak a lehetséges érvényesülési területétől is függ. Az inklúzió, mint az exklúzió, azaz kirekesztés fogalmi és társadalmi ellentétpárja, az élet minden területét átfogja, hisz életünk minden aspektusában érvényesülhet a kirekesztés és a befogadás, elfogadás. Ez magyarázza azt is, hogy miért fognak át a kötet tanulmányai több, társadalmilag releváns kérdést és területet. Az „inklúzió” az általánosabb befogadás mellett az oktatásban nyert polgárjogot, reagálva az oktatási rendszerek működésére. Az oktatási rendszerek a kirekesztő mechanizmusok (pl. „felzárkóztató iskolák”) tapasztalatainak a birtokában, fokozatosan váltak „integrálttá”, ami a különböző iskolai, oktatási tanulási problémákkal küzdőkre, valamint ezzel is összefüggésben például az etnikai csoportokhoz tartozó tanulók, hallgatók helyzetének a „kezelésére” irányult, ami a „közös” oktatás eszményére alapult. Az inkluzív oktatás ennél tovább ment, az „együtt oktatás” ideáján túl az egymást kölcsönösen erősítő, a valamilyen típusú hátránnyal bíró tanuló, hallgató bevonását és kooperatív, az együttműködésen alapuló oktatását, fejlesztését célozta meg.

Jelen kötet az „inklúzió” szemléletének és gyakorlatának az élet minél több területét érintő tényleges működését elemzi. A kötet címéből eredően a tanulmányok arra törekszenek, hogy az inkluzív nevelés és az inkluzív társadalom kölcsönös összefüggését igazolják. Ebből következik a kötet tanulmányai által elemzett kérdések szélesebb köre is, melyek mindegyike a befogadó (inkluzív) társadalom valamely területét, vagy a befogadással összefüggő „kívánalmát” fogalmazzák meg. Maga a kötet két kérdéskör köré szerveződik, az egyik a speciális társadalmi csoportok inklúziója, a másik az ezzel összefüggő új megközelítések. E két tematika jelzi és leírja a kérdéskörrel összefüggő szakmai és tudományos kontextusokat is. A továbbiakban lássuk az egyes tanulmányokat. Ahogy arra utaltam, a tanulmányok egy része a speciális társadalmi csoportok inklúziójához, másik része a lehetséges új megközelítésekhez kapcsolódik. A tematikai sokszínűség és a kötet tanulmányainak a szemléletmódja miatt ajánlható a hallgatóknak, az érintett szakembereknek és a politikusoknak is.

A kötet első fejezetének tanulmányai a romák, a fogyatékosokkal élők, az idősek és a gyerekek helyzetét elemzik az inklúzió szempontjából. *Bocis Veronika* a roma fiatalok oktatással kapcsolatos terveit és motivációit vizsgálja. Eredményei szerint a roma fiatalok kevésbé tartják fontosnak a sikeres elhelyezkedést, jelentős a pályaválasztást alakító nemi szerepek hatása, ugyanakkor a munkaerőpiaci motivációkat nem alakítja az etnikai hovatartozás.

Fábián Gergely jövedelmi egyenlőtlenségekről szóló tanulmánya a jövedelmi egyenlőtlenségeket és a kirekesztettséget elemzi. Következtetése az, hogy a „kirekesztettek” foglalkoztatása és egészségi állapota rosszabb a többi csoportnál. *Horváth László* a fogyatékosok élethelyzetét elemzi. Az „elhelyezés” kérdéseit érintő tanulmány az alkalmazható szakmai konzekvenciák megfogalmazására törekszik. Ennek keretében a szülők, az érintettek és az intézmények lehetséges új kapcsolatainak a meghatározására törekszik. *Hüse Lajos* azt vizsgálja, hogy a tanárok tapasztalatai mennyire alakítják az inklúzióval kapcsolatos attitűdjeiket. Kutatási eredményei rendkívül fontosak az inklúzió szempontjából, hisz a „Mindenkinek becsengettek!” programban részt vevő tanárok inkább támaszkodtak a kreatív megoldásokra, és támogatóbbak a fogyatékos gyermekek iskolai integrációját illetően. *Fedor Anita* a munkaerőpiaci integráció kontextusában elemzi az inklúzió problematikáját, alapvetően a nők lehetőségeinek a függvényében. A nők szempontjából az egyik meghatározó kérdés a munka világába való „visszatérés” optimális ideje és lehetősége – ez a társadalmi integrációnak is fontos kérdése. A szerző úgy látja, hogy ezt csak részben alakítja a szociális és családpolitika, melynek egyébként feladata a család/gyerek–munka konfliktus kezelése. *Semsei Imre* az öregedés és az inkluzivitás összefüggését elemzi. A statisztikák és a szerző kutatásai azt mutatják, hogy az életkor és az inklúzió között szoros kapcsolat van, és ez az előregedő magyar társadalom egyik meghatározó problémája. *Szerepi Sándor* a kora gyermekkori nevelés helyzetét vizsgálja. Szakirodalmi elemzései és saját kutatásai alapján azt állítja, hogy a hazai óvodai gyakorlat az integrációs eljárásokat és módszereket alkalmazza, évtizedek óta, ami jellegzetesen magyar gyakorlat. A vázolt tanulmányok „jó tapasztalataihoz és gyakorlataihoz” képest *Szoboszlai Katalin* tanulmánya a gyerekszegénységről és az inklúzióról „helyre teszi” az olvasót. A szegénységet, kirekesztést, etnikai hovatartozást elemző tanulmány arra hívja fel a figyelmet, hogy a gyermekkori kirekesztés és szegénység milyen alapvetően határozza meg a további életlehetőségeket.

A kötet második fejezete az új megközelítésekre és módszerekre utal. A fejezetben etnográfiai, szociálpszichológiai és sporttudományi elemzések szerepelnek, melyek jelzik az inklúziós tematika kereteinek a határait is. *Bálint Péter* a mesemondó arcának a „láthatóságáról” ír, ami jelzi a közösségen belüli szerepét is. A tanulmány az „alkalmazható” ismeretek fontosságára utal, hisz az inklúzióhoz ismernünk kell az adott etnikai csoport kultúráját és normáit. Ezt az állítást igazolja *Husztai Éva* tanulmánya a kapcsolati hálóról és a társadalmi integrációról. Bár a tanulmány inkább általános jelenségeket elemez, a roma közösségek életének ismeretében megfogalmazhatók általánosabb összefüggések (pl. az erős belső kapcsolatokra). A téma szempontjából általánosnak tűnik, ugyanakkor rendkívül konkrét és aktuális *Kiss János* tanulmánya a tanári személyiség fejlesztéséről, tanár szakos hallgató véleménye alapján azt mutatja, hogy jelentősége van a tanári önértékelésnek és a társas hatásnak. *Kovács Karolina Eszter* és *Nagy Beáta Erika* egy sokat vitatott kérdést vizsgál: mennyiben inkluzív a tehetség gondozás a sportban, és ebben milyen nemek szerinti különbségek tapasztalhatók. A fiúk önértékelése magasabb, a lányok pedig szorongóbbak. Ez egy konkrét pedagógiai helyzet, melyet a kutatás eredményei alapján is kezelni lehet – ugyanakkor nem tudjuk, hogy kik az együttműködőbbek és „integráltabbak”. *Kovács Klára* a sport és az inklúzió kapcsolatát elemzi. Rámutat, hogy a sport alkalmas az egyenlőtlenségek csökkentésére, de a kizárásra is. A tanulmány a nemzetközi szakirodalom elemzése alapján

arra a dichotómiára koncentrálni, ami a sportnak az egyenlőtlenségek csökkentésében vagy fenntartásában játszott szerepét illeti. A szerző a sport inklúziós szerepét tekintve elsősorban normatív elvárásokat fogalmaz meg. *Szilágyi Barnabás* tanulmánya látszólag messziről érinti a kötet írásait, ám a vezetői szakma és a tehetségmodellek kapcsolata nagyon is közel áll a kötet szellemiségéhez, hisz a vezetőknek a tehetségről és a tehetséges emberről kialakított gondolatai, véleménye és attitűdjei alapvetően meghatározzák a befogadással kapcsolatos elképzelését és konkrét gyakorlatát is. Jelen kötetben látszólag *Takács Péter* tanulmánya áll a legtávolabb az elemzett tematikától. Ugyanakkor fontos megfogalmazni, hogy az inklúzióval/integrációval összefüggő kérdések vizsgálata a szerző által felvetett problémák értelmezése révén vizsgálható csak.

Kiknek is ajánlható e kötet? A kutatók mellett ugyanúgy ajánlható a „terepen” dolgozó szakembereknek, továbbá az e kérdésekkel foglalkozó politikusoknak. Bár a közelmúltban több, hasonló tematikájú kötet jelent meg, e könyv tanulmányai a vázolt kör mellett a téma iránt érdeklődő „laikusoknak” is fontos lehet.

A könyv a Debreceni Egyetemi Kiadónál jelent meg 2016-ban.